

ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

INVESTMENT AND INNOVATIVE PROVISION OF DEVELOPMENT OF FORESTRY UNDER MODERN CONDITIONS

Олександр ДЗЮБЕНКО,
кандидат економічних наук,
Черкаське обласне управління лісового
та мисливського господарства

Oleksandr DZYUBENKO,
Ph.D. in Economics,
Cherkasy regional department
of forestry and hunting sectors

Лісовий сектор є важливою складовою національного господарства, оскільки забезпечує розширене відтворення лісоресурсної бази, яка виступає основою асиміляційного потенціалу окремих територій. Структурними елементами лісового сектору є: лісове господарство, лісопереробна, целюлозно-паперова та лісохімічна промисловість. В останні роки значно підвищився рівень капіталізації саме лісового господарства, оскільки тут сконцентрована лісоресурсна база і забезпечується перманентний потік фінансових ресурсів у зв'язку із залучення у господарський оборот деревних та недеревних ресурсів.

Незважаючи на сприятливі умови розвитку лісового господарства як важливої складової національної економіки є значна кількість проблем, які потребують негайного вирішення з метою упередження екологодеструктивних та природоруйнівних процесів щодо господарського освоєння лісоресурсного потенціалу. Інституціональні розриви, які мають місце в лісовому господарстві, культивують і стимулюють процеси виснажливого лісокористування, що не завжди супроводжуються адекватними діями щодо розширеного відтворення лісового фонду. Лівова частка проблем у цьому напрямі зумовлена відсутністю виваженої державної політики щодо інвестиційно-інноваційного забезпечення розвитку лісового господарства.

Обсяги бюджетного фінансування, які спрямовуються на лісовідновлення, є недостатніми і не дають можливості повною мірою використати наявний потенціал нарощення лісоресурсного потенціалу. Дефіцит інвестицій усувається за рахунок фінансових ресурсів, які суб'єкти лісогосподарського підприємства (постійні лісокористувачі) отримують від госпрозрахункової діяльності. Для багатолісних регіонів госпрозрахункова діяльність лісогосподарських підприємств є одним із найбільш інвестиційно привабливих видів діяльності, але через надмірну інституціональну звуженість спектра форм, методів та джерел інвестування лісогосподарських та лісоохоронних проектів не спостерігається інвестиційного буму в лісоресурсній сфері.

Мова йде про відсутність критично необхідного інституціонального підґрунтя здійснення іпотечно-заставних операцій, укладання угод державно-приватного партнерства, впровадження технологій реінжинірингу та аутсорсингу. Не сформовано інструментарію з відповідним нормативно правовим забезпеченням щодо формування на базі державних лісогосподарських підприємств

інтегрованих підприємницьких об'єднань, що дало б можливість підвищити рівень концентрації інвестиційного потенціалу та прискорити процеси інноваційно-технологічної модернізації сфери лісового господарства. Надмірна одержавленість окремих складових лісогосподарських активів не дає змоги, як це прийнято в європейській та світовій практиці, залучати інвестиції урядів іноземних держав та міжнародних фінансово-кредитних установ.

У зв'язку з вищеперерахованим та в умовах мораторію на експорт необробленої деревини державні лісогосподарські підприємства стикаються з цілим комплексом проблем щодо залучення капітальних інвестицій у відтворення лісоресурсного потенціалу та модернізації лісогосподарської інфраструктури.

Окремі аспекти інвестиційно-інноваційного забезпечення розвитку лісового сектору протягом тривалого періоду розглядаються у працях О.Голуба, В.Голяна, Я.Дяченка, А.Карпука, Я.Ковалюка, Є.Мишеніна, О.Фурдичка та багатьох інших [2-7], але недостатньо обґрунтованими є підходи щодо вибору та інституціоналізації сучасних форм інвестиційно-інноваційного забезпечення розвитку окремих ланок лісового сектору виходячи з європейської практики та досвіду країн постсоціалістичного і пострадянського табору.

Деякими вченими проблема інвестиційно-інноваційного забезпечення розвитку суб'єктів лісогосподарського підприємства зводиться до впровадження сучасних форм підприємницької діяльності, які дають можливість підвищувати рівень концентрації капітальних інвестицій і забезпечувати відповідний рівень оновлення, реконструкції та технічного переоснащення, лісозаготівельного та деревообробного обладнання [2].

Обґрунтовується доцільність формування партнерських відносин між державою як власником переважної більшості лісових активів в особі державних лісогосподарських підприємств (постійних лісокористувачів) з суб'єктами приватного підприємства та бізнесовими структурами, які тривалий період працюють на ринку лісопродукції та беруть участь у переважній більшості фаз лісопродуктового ланцюга [6]. Висловлюються також думки щодо відокремлення лісогосподарської діяльності та переробки деревини, які на сьогодні є складовими виробничо-господарської діяльності державних лісогосподарських підприємств, що не забезпечує прозорих схем продажу заготовленої деревини на

У статті обґрунтовано доцільність нарощення потенціалу інвестиційно-інноваційного забезпечення розвитку окремих ланок лісового сектору в умовах євроінтеграції та поглиблення інституціональних перетворень. Визначено основні напрями прискорення процесів інвестиційно-інноваційного забезпечення розширеного відтворення лісоресурсного потенціалу та модернізації лісогосподарської інфраструктури шляхом імплементації інструментів Спільної аграрної політики Європейського Союзу в частині підвищення конкурентоспроможності сільського та лісового господарства, встановлення партнерських відносин між постійними лісокористувачами та суб'єктами приватного підприємства, формування інтегрованих підприємницьких об'єднань та інституціоналізації іпотечно-заставних операцій. Розкрито вагомість нарощення інвестиційного потенціалу лісового господарства як важливої передумови соціально-економічного піднесення сільських депресивних територій.

In the article the expediency to increase the potential of investment and innovative provision of development of certain chains of forestry sector under the Euro-integration conditions and deepening of institutional transformations has been substantiated. The main trends of acceleration of the processes of investment and innovative provision of expanded reproduction of forest and resource potential and modernization of forestry infrastructure by means of implementation of the tools of the Common Agricultural Policy of the EU in terms of increasing competitiveness of rural and forestry economy, establishment of relations of partnership between permanent forest users and private businesses, formation of integrated entrepreneurial associations and institutionalization of mortgage and hypothecary operations have been defined. The ponderability of increasing investment potential of forestry sector as an important precondition for social and economic growth of rural depressed territories has been revealed.

конкурентних засадах, а це знекровлює інвестиційні потоки у лісогосподарському комплексі [5; 7].

Лунають також пропозиції щодо максимально можливої імплементації передового європейського досвіду щодо підтримки процесів лісовідновлення та агролісомеліорації, що дасть можливість забезпечити критично необхідний рівень інвестиційної активності суб'єктів лісогосподарського підприємництва [4].

Виходячи з існуючих інституціональних умов ведення лісового господарства та інвестиційних можливостей лісогосподарського виробництва основними складовими інвестиційно-інноваційного забезпечення розвитку лісового господарства є формування інтегрованих підприємницьких об'єднань лісогосподарського спрямування, інституціоналізація форм державного-приватного партнерства та іпотечно-заставних операцій, а також максимально можливе запозичення передового іноземного досвіду в частині підтримки лісогосподарської діяльності та стимулювання заліснення окремих категорій земель, що і визначило **мету** цієї статті.

Вагомим резервом нарощення потенціалу інноваційно-інвестиційного забезпечення розвитку лісового господарства є впровадження в практику регуляторної діяльності окремих інструментів Спільної аграрної політики (САП) щодо підвищення конкурентоспроможності сільського та лісового господарства; пришвидшення поширення знань у сільському господарстві та лісництві; перехід до економіки з низьким рівнем вуглецю у сільському господарстві та лісництві.

У Європейському Союзі практикується надання фінансової допомоги фермерам на сільськогосподарську діяльність, яка пов'язана з екологією та залісненням. Фермери здебільшого переконані в тому, що ліси дають екологічні вигоди, а саме: абсорбування двоокису вуглецю, збереження природи, збереження біорізноманіття та забезпечення тварин місцями проживання [1].

Впровадження в Україні такої практики, яка базується на інтегрованому управлінні сільським та лісовим господарством, закладе дієві стимули для окремих суб'єктів аграрного підприємництва щодо збільшення масштабів заліснення та агролісомеліорації, оскільки фінансова допомога на лісівничі цілі змусить землекористувачів переглянути відношення до використання малопродуктивних земель. Тобто малопродуктивні землі з урахування фінансової допомоги на заліснення будуть використовуватися особистими селянськими господарствами, фермерами та сільськогосподарськими підприємствами для розширення площ заліснення, що сформує додатковий ареал для нарощення лісоресурсного потенціалу і зміцнення агроландшафтів.

Активізація державної політики в напрямі надання фінансової допомоги суб'єктам аграрного підприємництва щодо заліснення дасть можливість поглибити взаємодію сільського та лісового господарства, оскільки роботи щодо заліснення та агролісомеліорації потребують залучення спеціалізованих підрозділів лісогосподарських підприємств. Частина фінансової допомоги на заліснення буде перераховуватися суб'єктам лісогосподарського підприємництва за надані послуги, що сприятиме нарощенню інвестиційного потенціалу оновлення, реконструкції та технічного переоснащення лісозаготівельної інфраструктури і підвищить тим самим конкурентоспроможність державних лісогосподарських підприємств та приватних бізнесових структур.

Імплементація інструментів Спільної аграрної політики в частині підвищення конкурентоспроможності сільського та лісового господарства усуне прояви суперечностей між пріоритетами розвитку цих двох ланок національної економіки, сформує додаткові ресурси соціально-економічного піднесення сільських територіальних громад та забезпечить збільшення інвестиційних можливостей суб'єктів лісогосподарського підприємництва. З огляду на викладене Міністерство аграрної політики та продовольства і Державне агентство лісових ресурсів мають більш активно взаємодіяти в напрямі інтеграції сільського та лісового господарства на основі запозичення європейського досвіду стимулювання процесів заліснення і поступово формувати інституціональне підґрунтя взаємодії між суб'єктами аграрного та лісогосподарського підприємництва в частині лісовідновлення та агролісомеліорації.

Вагомим джерелом інвестиційно-інноваційного забезпечення розвитку лісового господарства є впровадження інститутів державно-приватного партнерства, що дасть можливість залучити в лісове господарство фінансові ресурси приватних підприємницьких структур. Перевага такого партнерства в тому, що воно зберігає державну форму власності на лісові та лісогосподарські активи і при цьому залучає приватні інвестиції в розширене відтворення лісоресурсного потенціалу та модернізацію лісогосподарської та лісозаготівельної інфраструктури. Державно-приватне партнерство є також важливою інституціональною передумовою збереження в цілому існуючої моделі управління лісовим господарством та унеможливує відцентрові рухи щодо руйнації галузі.

Партнерські відносини, як правило, мають здійснюватись у тій частині лісогосподарської діяльності, яка пов'язана з комплексним використанням лісоресурсного потенціалу, поглибленою переробкою відходів лісосічного виробництва та використанням недеревної сировини та несиловинних якостей лісу. Це дасть можливість компенсувати зменшення прибуткових надходжень лісогосподарських підприємств у зв'язку зі скороченням частки стиглих деревостанів та мораторієм на експорт необробленої деревини, що, у свою чергу, сприятиме формуванню додаткових інвестицій на модернізацію техніко-технологічної бази лісозаготівлі та деревообробки.

В умовах обмеженості бюджетного фінансування процесів ведення лісового господарства та лісовідновлення актуалізувалася проблема залучення додаткових інвестицій у лісогосподарську сферу на основі інтеграції державних лісогосподарських підприємств через входження в статутні та нестатутні інтегровані підприємницькі об'єднання із залученням до них спеціалізованих фінансово-кредитних установ, консалтингових та інжинірингових компаній, а також асоціацій лісівників та землекористувачів. Інтеграція лісогосподарських підприємств дасть можливість накопичувати достатні обсяги капітальних інвестицій для реалізації капіталомістких лісогосподарських та деревообробних проєктів, зокрема будівництва лісопереробних центрів, які дозволять забезпечувати комплексне використання відходів лісосічного виробництва на територіях, які є ареалами діяльності кількох державних лісогосподарських підприємств. Інтеграція суб'єктів лісогосподарського підприємництва також сформує підґрунтя для прискореного впровадження інноваційних технологій лісовідновлення та деревообробки, що зведе до мінімуму втрати лісосировини та підвищить рівень капіталізації лісогосподарських активів, які залучаються у відтворювальний процес.

У сучасних умовах у лісовому господарстві не використовуються додаткові резерви залучення значних обсягів капітальних та портфельних інвестицій через відсутність інституту іпотечно-заставних операцій щодо використання лісових та лісогосподарських активів. Мова йде про те, щоб дати можливість державним лісогосподарським підприємствам, якщо це не суперечить природоохоронному та господарському законодавству, використовувати певні види лісових та лісогосподарських активів як заставу при отриманні кредитних ресурсів. Як заставу варто використовувати ті лісові активи, які не є складовими цілісних лісових систем і використання яких не несе загрози послабленню асиміляційного потенціалу територій, що є ареалом розміщення лісового фонду. Інституціоналізація іпотечно-заставних операцій дасть можливість використовувати готову продукцію за окремими номенклатурними позиціями як заставу при отриманні банківських кредитів, що забезпечить задоволення потреби в капітальних інвестиціях і дасть змогу вчасно оновлювати фізично спрацьоване та морально застаріле лісозаготівельне та деревообробне обладнання.

На жаль, існуюче законодавство не включає положень, які регламентували б процедуру надання банківських кредитів державним лісогосподарським підприємствам на основі іпотечно-заставних операцій. Доцільно формувати правові засади інституціоналізації іпотечно-заставних операцій у лісовому господарстві паралельно із законодавством, яке визначає основні форми та моделі реалізації лісогосподарських проєктів на основі державно-приватного партнерства.

Існуюча модель управління лісовим господарством довела свою життєздатність у 90-х роках минулого століття, коли забезпечила збереження всієї системи лісогосподарської діяльності і не дала можливості поширити синдром тотальних «прихвизаційних» процесів на лісові та лісогосподарські активи. Тобто в загальному вигляді така модель має зберегтися, але в неї необхідно вмонтувати широкий спектр інструментів та форм, які забезпечуватимуть диверсифікацію джерел інвестиційно-інноваційного розвитку лісового господарства. Якщо цього не відбудеться, то й надалі матимуть місце прецеденти високого рівня спрацювання лісозаготівельного обладнання, що не забезпечуватиме належного використання лісоресурсного потенціалу і не упереджуватиме проявів марнотратного використання неліквідної деревини та інших складових лісоресурсного потенціалу. А це негативним чином відобразиться на рівні капіталізації та конкурентоспроможності лісогосподарського виробництва.

ВИСНОВКИ

У лісовому господарстві неповною мірою використовуються резерви щодо ефективнішого використання лісоресурсного потенціалу та об'єктів лісогосподарської інфраструктури внаслідок обмеженості бюджетного фінансування та звуженості спектра форм, методів та джерел приватного інвестування. Магістральними напрямками інвестиційно-інноваційного розвитку лісового господарства мають стати:

□ формування на базі державних лісогосподарських підприємств та інших суб'єктів комерційного, фінансового та консультативного підприємництва інтегрованих підприємницьких об'єднань холдингового та кластерного типу, які на порядок підвищать рівень концентрації інвестиційного потенціалу;

□ прискорена імплементація у вітчизняну практику тих інструментів Спільної аграрної політики Європейського Союзу, які стосуються фінансової підтримки сільського та лісового господарства, що забезпечить формування інституту інтегрованого управління сільськогосподарською та лісівничою діяльністю, а також відкриє додатковий канал притоку інвестицій в сегмент державних лісогосподарських підприємств;

□ інституціоналізація угод державно-приватного партнерства на базі державних лісогосподарських підприємств та суб'єктів приватного підприємництва, що забезпечить приплив додаткових капітальних інвестицій у лісове господарство і збереже лісові активи у державній власності;

□ формування правових основ впровадження іпотечно-заставних відносин у систему лісового господарства з метою прискорення залучення значних обсягів банківського кредитування шляхом використання як застави окремих видів лісових та лісогосподарських активів, які негативним чином не вплинуть на асиміляційний потенціал територій, що є ареалом концентрації лісового фонду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бородіна О. Прозорість Спільної аграрної політики у ЄС: емпіричні докази / О. Бородіна // Дзеркало тижня. Україна. – 2016. – № 14. – С. 7.
2. Голян В.А. Фінансово-економічний механізм проектного управління територіальним лісогосподарським комплексом / В.А.Голян, О.А.Голуб, О.В.Сакаль // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – №8. – С. 5-10.
3. Дяченко Я.Я. Концептуальні основи забезпечення економічної ефективності лісопромислової діяльності в умовах ринку / Я.Я.Дяченко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2012. – №10. – С. 150-154.
4. Карпук А.І. Суть та особливості регулювання лісокористування в ринкових умовах / А.І.Карпук // Агросвіт. – 2016. – №8. – С. 5-10.
5. Коваль Я.В. Проблеми збалансованого лісокористування в системі сталого розвитку / Я.В. Коваль, В.С. Бондар, О.А. Голуб. – К.: Наук. світ, 2005. – 224 с.
6. Мішенін Є.В. Концептуальні засади розвитку механізмів державно-приватного партнерства в лісоресурсній сфері / Є.Мішенін, Г.Мішеніна // Економіст. – 2010. – №12 – С. 23-26.
7. Фурдичко О.І. Лісове господарство України: перспектив, критерії та індикатори екологічно сталого ведення і управління // Регіональна економіка. – 2003. – №2. – С. 21-35.

REFERENCES

1. Borodina O. Prozorist' Spil'noyi ahrarynoyi polityky u YeS: empyrnychni dokazy [The transparency of the Common Agricultural Policy in the EU: empirical evidence]. Dzerkalo tyzhnya, Ukraine, 2016, no. 14, 7 p. [in Ukrainian].
2. Holyan V.A., Holub O.A., Sakal' O.V. Finansovo-ekonomichnyy mekhanizm proektnoho upravlinnya terytorial'nym lisohospodars'kym kompleksom [Financial and economic mechanism of project management of territorial forestry complex]. Investytsiyi: praktyka ta dosvid, 2016, no. 8, pp. 5-10 [in Ukrainian].
3. Dyachenko Ya.Ya. Kontseptual'ni osnovy zabezpechennya ekonomichnoyi efektyvnosti lisopromyslovoyi diyal'nosti v umovakh rynku [Conceptual foundations of ensuring economic efficiency of forestry activity under the market conditions]. Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukraini, 2012, no. 10, pp. 150-154 [in Ukrainian].
4. Karpuk A.I. Sut' ta osoblyvosti rehulyuvannya lisokorystuvannya v rynkovykh umovakh [The essence and peculiarities regulation of forest management under the market conditions]. Ahrosvit, 2016, no. 8, pp. 5-10 [in Ukrainian].
5. Koval' Ya.V., Bondar V.S., Holub O.A. Problemy zbalansovanoho lisokorystuvannya v systemi staloho rozvytku [Problems of sustainable forest management in the system of sustainable development]. Kyiv, Nauk. svit, 2005, 224 p. [in Ukrainian].
6. Mishenin Ye.V., Mishenina H. Kontseptual'ni zasady rozvytku mekhanizmiv derzhavno-privatnoho partnerstva v lisoresursniy sferi [Conceptual framework of the mechanisms of public-private partnership in the field of forest resources]. Ekonomist, 2010, no. 12, pp. 23-26 [in Ukrainian].
7. Furdychko O.I. Lisove hospodarstvo Ukrainy: perspektyv, kryteriyi ta indykatory ekolohichno staloho vedennya i upravlinnya [Forestry economy of Ukraine: perspectives, criteria and indicators of environmentally sustainable management]. Rehional'na ekonomika, 2003, no. 2, pp. 21-35 [in Ukrainian].

UKRAINIAN JOURNAL
ЕКОНОМІСТ

Український журнал
«ЕКОНОМІСТ»
з 2011 року представлений
у міжнародній економічній
наукометричній базі RePEc.
У зв'язку з розширенням
розміщення публікацій
в RePEc з 2013 року

змінюються вимоги
до змісту статей.
Уважно слідкуйте
за інформацією
в наступних
номерах журналу
і на сайті
<http://ua-ekonomist.com>